

Det kongelige danske geografiske Selskab.

 det fjerde Møde meddelte Premierløjtnant *A. Hovgaard* sine Jagtagelser over Isforholdene i det kariske Hav, og dernæst gav Provst *Vahl* en Udsigt over Indianerstammerne i Nordamerika.

I **det femte Møde** holdt *Selskabets Sekretær* en Mindetale over Kapt. N. Hoffmeyer, og dernæst gav Prof. *Johnstrup* en Fremstilling af de danske Undersøgelser i Grønland.

N. H. C. Hoffmeyer †,

Mindetale af Ed. Erslev.

Et lille Folk som vort kan selvfølgelig ikke have mange fremragende Mænd; derfor maa vi med dobbelt Sorg modtage Efterretningen om, at en saadan er kaldet bort fra os, tilmed naar han stod i sin fulde Kraft, og naar han, hvis det var blevet ham givet at leve og virke, endnu vilde have kunnet gjøre mange andre ypperlige Undersøgelser til Videnskabens Fremme og til Hæder for sit Land.

Den nys afdøde *Niels Henrik Cordulus Hoffmeyer* hørte til disse fremragende Mænd. Han fødtes i Kjøbenhavn den 3dje Juni 1836 og var Søn af den evnerige Artilleriofficer, Oberst Andreas Brock Hoffmeyer. 1852 optoges han paa Landkadetakademiet, 1854 blev han Sekondløjtnant i Jægerne, 1855 optoges han paa den militære Højskole, 1859 blev han Sekondløjtnant i Artilleriet og 1863 Premierløjtnant. Kort før den sidste Krigs Udbrud drog han til Sønderjylland, hvor han dog snart angrebes af en hæftig Gigtfeber, og efter Krigens Slutning fik han Afsked fra Militærtjenesten. Derefter rejste han til Frankrig, hvorfra han vendte tilbage med Planen om et større industrielt Foretagende. 1868 fik han en Plads i Krigsministeriet, 1870 blev han Kaptajn i Artilleriets Forstærkning, og derfra tog han Afsked 1878; 1879 udnævntes han til Ridder af Dannebrog. Da han allerede tidlig havde set de nye Principer, som trængte sig frem i Meteorologien, og da han følte, at denne Videnskab ret laa for hans matematiske Evne, gav han sig til at gjøre Studier derover, han søgte nu at vække Interessen for, at der blev dannet et meteorologisk Institut her i Landet, og han var saa heldig at faa sin Plan sat igjennem. Flere danske Mænd støttede ham deri, og imellem dem skal særlig nævnes den nu afdøde Gehejmeraad *Fonnesbech*, General *Haffner* og Kammer-

herre *de Thygeson* til Damgaard. 1872 fik Hoffmeyer Institutet oprettet, og han udnævntes til dets Chef. I 12 Aar arbejdede han uafbrudt for Meteorologien og for Institutet, og, skjønt han i de senere Aar jævnlig led af Sygelighed, der var en Følge af Gigtfeberens Indflydelse paa Hjærtet, kunde intet tæmme hans Ihærdighed. Afvigte December foretog han efter Marineministeriets Ordre en Rejse til Tyskland for at virke for en systematisk Vandstandsmaaling; noget efter sin Hjemkomst blev han atter angreben af Gigtfeber, og den 16de Februar 1884 døde han efter et kort Sygeleje; han blev ikke 48 Aar gammel. Dette er en kort Udsigt over hans Levned.

For at fatte det betydningsfulde ved Hoffmeyers Virksomhed, er det nødvendigt at nævne nogle Ord om Meteorologien i det hele. Denne Videnskab, som skulde gjøre ham navnkundig, er selvfølgelig et vigtigt Led i Geografien. Den hører imidlertid desuagtet til de yngste Videnskaber; thi den skriver sig egentlig først fra 1817, da *Alex. v. Humboldt* i sit mindeværdige Skrift paaviste Varmens Fordeling, i det han saa sindrig forbandt en hel Del Punkter, som i Følge Jagtagelserne have samme Middelvarme i Aaret, Sommeren eller Vinteren, ved Linjer, de saakaldte Aarsvarmelinjer, Sommervarmelinjer og Vintervarmelinjer, og han gav deri en grafisk Fremstilling bl. a. af Fastlands- og Ø- eller Kystvejrslaget, der i vore Dage omtales i enhver Geografi, selv for Smaabørn. Ogsaa her i Danmark omfattede man med Iver den Humboldtske Lære, og man maa herved ikke glemme at nævne den elskelige *J. F. Schouw*, der har skrevet det for sin Tid fortrinlige Værk „Skildring af Vejrligets Tilstand i Danmark.“ Skjønt mange dygtige Granskere gave sig af med Meteorologien, og deriblandt

f. Ex. Tyskeren *Dove*, stod Videnskaben langt tilbage; men da fik den et mægtigt Stød frem ved den efter Hollænderen *Bujs Ballot* opkaldte Lov. Denne Lov var først fremsat af Tyskeren *Adolf Erman* (se: Poggendorffs Annalen Bd. LXXXVIII) samt af Amerikanerne *Coffin* og *Ferrel* (se: Robert H. Scotts Elementary meteorology, 1883) og viser Vindretningens Afhængighed af Lufttrykkets Fordeling, og det er paa denne Lov, at hele den nyere Meteorologi hviler. Vi vide jo alle, at Varmen og Fugtigheden bestemmes af Vindens Retning, og at lav Barometerstand i Reglen viser ustadigt og daarligt, høj Barometerstand stadigt og godt Vejr. Det gjaldt nu om at faa at vide, hvoraf Vindens Retning afhænger, og støttende sig paa de nævnte gamle Iagttagelser fandt man ud, at Vindens Retning udelukkende bestemmes af Lufttrykkets Fordeling saaledes, at man, naar man har Vinden paa Ryggen, paa den nordlige Halvkugle altid vil have det lave Lufttryk paa venstre, paa densydlige Halvkugle paa højre Haand. Vindens Retning afhænger altsaa af det lave Lufttryks Plads, og under dets Vandring skifter Retningen; men af Vindens Retning afhænge atter baade Varmen og Fugtigheden, altsaa de vigtigste Momenter i Vejrliget. Som Følge deraf er Lufttrykkets Fordeling det, som Meteorologien nøje bør kjende og følge, og derpaa grundes ogsaa Forudsigelserne om Vejret.

Denne Lov hidførte et andet, som er af yderste Vigtighed. Tidligere havde Meteorologerne arbejdet hver for sig og først offentliggjort deres Iagttagelser efter kortere eller længere Tid; men nu indsaa de, at de maatte arbejde sammen og øjeblikkelig ved Hjælp af Telegrafnet bringe de spredte Iagttagelser fra en hel Mængde Egne ind under fælles store Synspunkter. „Vor Tids Meteorologer“, siger Hoffmeyers trofaste Medarbejder, Kapt. *G. Bang*, saa træffende i et lille Skrift, „danne et Samfund, som tæller Medlemmer i alle civiliserede Lande; paa samme Klokkeslet iagttages Vejrforholdene i hele vor Verdensdel, og ved Hjælp af det europæiske Telegrafnet samles alle disse Iagttagelser paa en Centralstation, der optegner dem paa et Oversigtskaart.“ Dette er Grundtanken i den nyere Meteorologi, og vor afdøde Ven sørgede for, at der hver Dag hos os ligesom i andre Lande offentliggjordes saakaldte „daglige Vejrkaart“, paa hvilke Punkter, der til en given Tid have samme Barometerstand, ere forbundne ved Linjer.

Allerede tidlig stod det klart for Hoffmeyer, at vort lille Land maa være af overordentlig Vigtighed for Meteorologien; thi det ligger imellem to Have, Vestehavet paa den ene og Østersøen paa den anden Side, og viser en særlig Fordeling af Land og Vand, saa at der undertiden opstaar Storme i selve disse Farvande.

Af denne Grund maatte han se at skaffe os saa mange Iagttagelsesstationer som mulig; men herved stødte han paa en Vanskelighed: der var kun bevilget ringe Midler til Institutet. Hans praktiske Evne kom ham imidlertid her til Hjælp, og han fik snart en hel Mængde private Folk til at oprette Stationer, hvor der da daglig observeres, paa de allerfleste Steder uden Vederlag, ja! endog Instrumenterne hidskaffedes mange Steder ad privat Vej. Vort Land er paa denne Maade oversaaet med smaa meteorologiske Stationer, ikke mindre end 200 i alt. Men ogsaa tidlig stod det ham klart, at vore fjærnere Landsdele, der saa godt som vare ukjendte i meteorologisk Henseende, maa danne overordentlig vigtige Led i de meteorologiske Iagttagelses Række. Ogsaa dér fik han derfor indrettet Stationer, paa Færøerne 6, paa Island 23 og paa Grønland 14, ligesom han ved sine rige Overtalelsesgaver fik mangfoldige Skibsførere til at medtage Instrumenter og gjøre Iagttagelser paa Rejser, især til Island og Grønland. Vigtigheden af disse Iagttagelser fra vore fjærnere Landsdele skal senere omtales.

Det gik naturligvis Hoffmeyer lige som saa mangan anden, der vil indføre noget nyt; han mødte Modstand. At de, der tidligere heri Landet havde givet sig af med Meteorologi, og ikke havde fulgt Videnskabens Fremskridt, og som snart kom til at indse, hvor overvældende Massen af Iagttagelser maatte blive, overlode ham Eneherredømmet, kan man nok fatte. En større Vanskelighed havde han med at overvinde den almindelige Læser, der saa gjerne spørger: „Til hvad Nytte er nu alt dette Arbejde, og kan Institutet virkelig forudsige os, om vi faa godt eller daarligt Vejr?“ Videnskab er jo, som man véd, ét, men det praktiske Udbytte er andet, og Folk i Almindelighed ville saa gjerne se et praktisk Udbytte. Meteorologien er nu visselig for ung til med Sikkerhed at kunne forudsige os, hvad Vejr vi faa, og den kan for Tiden kun sige os, hvorledes Udsigterne rimeligvis ere; ikke sjælden, omtrent 16 Gange af 100 efter vort Instituts Udregninger, slaar Forudsigelsen heller ikke til. Sagen er nemlig den, at Meteorologien endnu ikke er saa vidt, at den kan give os Tingenes dybeste Grund. Den fortæller os, at naar et lavt Lufttryk er i Opmarsj helt ude ved den atlantiske Kyst, paa Øen Valentia ved Ireland f. Ex., er det rimeligt, at dette lave Lufttryk vil komme til os, medbringende ustadigt Vejr; men naar man spørger om, hvad der er Grunden til dette lave Lufttryks Fremkomst og Bevægelser og dets Vandring snart hid, snart did, saa staar Forstanden stille. Et særkjendeligt Exempel paa det usikre i Forudsigelserne afgav den rædsomme Storm hos os i Oktober

1880. Vort Institut havde kun meldt „ustadigt“, og det blev trods dette et aldeles forfærdeligt Vejr; saaledes som Hoffmeyer oplyste for os her i Selskabet, kunde Institutet dog ikke forudsige noget herom, thi det lave Lufttryk og det dermed følgende Uvejr var opstaaet i vore egne Farvande, og de engelske Stationer havde slet ikke mærket noget dertil. Som et Exempel paa, hvor stor en Nytte Forudsigelsen dog kan bringe, være det tilladt at nævne, hvad *Mohn* i Kristiania har omtalt. For en Del Aar siden meldte det meteorologiske Institut i Kristiania til de norske Havnestæder, at en stærk Storm var i Vente; kun til Stavanger kom Meldingen ikke, da Telegraftraaden dertil var i Uorden. Stormen kom virkelig, i alle de andre norske Havne holdt Skibene sig tilbage, men fra Stavanger gik flere af dem ud, og de ødelagdes. Hoffmeyer indsaa godt Svagheden ved Institutets Forudsigelser om „Udsigterne“, og han tillagde dem heller ikke større Vægt end de fortjene. Han haabede altid, at Folk skulde blive kloge nok til ikke at tage dem for andet end hvad de ere: „Gisninger med en vis Rimelighed.“ I Naturvidenskaben er jo overmaade meget ikke andet end saadanne Gisninger, og særlig maa det gjælde om Meteorologien, der kun kjender det dybest liggende Lag af den en halv Snes Mile tykke Luftkreds, altsaa, for at nævne noget tilsvarende, ligesom Geologien, der drager mange af sine Slutninger om hele Jorden efter Iagttagelser fra Jordskorpen; det kan vel heller ikke være nogen Tvivl underkastet, at mangfoldige vigtige meteorologiske Tildragelser ingenlunde opstaa lavt nede, i Nærheden af Jordens Overflade, men højt oppe i Luften. Under Mærket „Observator“ offentliggjorde Hoffmeyer jævnlig i „Nationaltidende“ fortrinlige Ræsonnementer over de forskjellige større Tildragelser, som vare indtrufne ved vore Vejrforhold, og man maatte stadig beundre baade Iagttagelsens Finhed og Fremstillingens Klarhed i disse Smaating.

Den Række Arbejder, han har ydet, er meget stor, og flere af dem ere meget omfangsrige. Det er i sin Orden, at der paa dette Sted tales lidt nøjere om de vigtigste af dem. Som det første betydelige Skrift fra hans Haand maa nævnes hans Forklaring af Oprindelsen til den saa tit omtalte mærkelige, varme og tørre *Sydøstvind i Grønland*, der hidtil havde staaet som en uopklaret Gaade. Meteorologen *Hann* i Wien havde oplyst, hvorledes den saakaldte „Föhn“ i Alperne opstaaer, denne varme Vind, der tit, selv i den strængeste Vintertid, pludselig kommer frem paa Nordsiden af Alperne og medfører saa megen Hede, at store Snemasser smelte, Laviner rasle ned, Bække og Floder svulme op. Den kolde Vind paa Sydsiden af Alperne afgiver paa sin

Vandring over den store Bjærgmasse den største Del af sin Fugtighed og fremtræder da paa Nordsiden som en varm og meget tør Vind. Hoffmeyer viste nu, at Fremtoningen i Grønland er af samme Slags, og denne Opdagelse har tillige en særegen Interesse for vort Selskab; thi han offentliggjorde den i et ypperligt Foredrag ved vort Aabningsmøde 1876 paa Kristiansborg. — En anden Opdagelse, som han ligeledes offentliggjorde hos os, var hans Undersøgelser over *Strømningerne ved Island*. Efter hans Initiativ havde vor Orlogsskonnert gjort Undersøgelser i Havet ved Island, og Hoffmeyer udfandt nu deraf adskillige mærkelige Forhold, der danne et Supplement til *Mohns* Undersøgelser ved de norske Nordhavs-expeditioner. — Et tredje Arbejde af stor Betydning er Hoffmeyers Studier over *Stormene i Atlanterhavet*, og dette Arbejde vil utvivlsomt inden føje Tid faa en stor praktisk Anvendelse. Man skulde synes, at det maatte være meget vanskeligt for os her i Evropa at kunne udregne Stormene langt ude i Atlanterhavet; men Hoffmeyer har paavist en sikker Vej dertil, nemlig en nordatlantisk Telegraf. For at se om hans Tanke var rigtig, bad han den engelske Meteorolog *Scott* paa et Kaart nøjagtig at afsætte Ruterne med tilhørende Datoer for nogle Dampskibe, der et Par Aar i Forvejen vare gaaede imellem Evropa og Amerika. Hoffmeyer fik nu disse Ruter og Datoer, og han udfandt da ved Hjælp af de meteorologiske Iagttagelser, som han havde samlet fra Evropa, Færøerne, Island, Grønland og Nordamerika, at de omtalte Skibe i de og de Dage havde haft det og det Vejr. *Scott* gennemgik derefter Skibsjournalerne, og det viste sig, at Hoffmeyers Slutninger vare rigtige, og at der var en paafaldende Overensstemmelse mellem hans Udregninger og de virkelige Vejrforhold; unægtelig en Triumf for Videnskaben! Der kan derfor heller ikke være den ringeste Tvivl om, at den nordatlantiske Telegraf, som Direktør *C. L. Madsen* har arbejdet saa meget for og som han for ikke længe siden har holdt Foredrag om her i Selskabet, maa blive til Virkelighed. Naar denne Telegraf kommer i Stand, da og først da ville Forudsigelserne om Vejret i Mellem- og Nordevropa have gjort et vældigt Skridt fremad. — Fremdeles udgav Hoffmeyer en Række *synoptiske Kaart*, paa hvilke Barometerstanden over hele Evropa, Dele af Atlanterhavet og Nordamerika ere indførte; disse Kaart have vakt den største Opmærksomhed uden Lands. Han udgav dem 1874—76, men maatte saa standse dermed paa Grund af de store Udgifter; i den seneste Tid blive de atter udgivne af det danske meteorologiske Institut og „Deutsche Seewarte“ i Forening, og det første Kvartal kom hertil Dagen efter Hoffmeyers Død; des værre fik han det ikke at se. — Den store Mængde *Stationer i Danmark*

maatte selvfølgelig bringe Klarhed over mange meteorologiske Forhold i vort lille Land, og Hoffmeyer, der ikke skyede noget Arbejde, fandt nu ogsaa, hvad han offentliggjorde, først i „Landbrugsordbogen“ og senere i *Falbe-Hansens* og *W. Scharlings* „Danmarks Statistik“, at der, selv paa et saa lille Omraade som vort, fremtræder store Uligheder i Vejrlaget; vi have Fastlandsvejrlag inde i Jylland, Varmen og Nedbøren ere meget ulige i vore forskellige Landsdele o. s. v. For Danmarks Geografis Vedkommende vil Udbyttet af disse Stationers Virksomhed i lange Tider staa som et Hovedværk. — Endelig skal her omtales hans Fortjenester af *Polar-sagen*. Han var en ivrig Deltager i Forhandlingerne om de internationale Polarstationer, som bleve oprettede efter *Weyprechts* Plan, og det er ingen Tvivl underkastet, at dersom Danmark ikke havde deltaget deri, vilde den store Østrigers Tanke ikke være bleven virkeliggjort. Den Iver, hvormed Hoffmeyer drev paa Planen, fik Danmark til at gaa med, og han havde jo ogsaa den Glæde, at den *danske meteorologiske Expedition* til Grønland, hvis Ordning og Udrustning ene paahvilede ham, fik et fortrinligt Udslag. Som man ser, er det, han har udrettet, overordentlig meget, saa meget, at selv kun en Del deraf vilde have været nok til at skaffe en Mand et smukt Navn i Videnskaben.

Man maa let kunne indse, at der, især under vore snævre, ja! smaalige Forhold maa være særegne og sjældne Egenskaber hos den Mand, der skal grundlægge noget nyt og bringe det frem fra en ringe Spire til noget stort; Hoffmeyer havde disse Egenskaber. Han ejede den fortrinlige Evne at kunne vinde Folk for det, han interesserede sig for, og dette vil kunne stadfæstes af en Mængde Mennesker. Det viste sig over for Landmænd og Sømænd, som følte sig tiltrukne af hans aabne, bramfri Væsen og hans forstandige Tale, og det viste sig over for alle hans Medarbejdere ved Institutet. Fra disse sidste lyder der kun en eneste Ros over ham, om hans Elskværdighed, hans Arbejdsomhed og hans Redebonhed til at hjælpe andre (som Exempler paa denne sidste Egenskab kan her nævnes hans Hjælp ved *G. Rungs* forskellige Opfindelser og ved *G. Hagemanns* Vindmaaler). Og den samme Ros skal lyde fra vort Selskab, i hvis Bestyrelse han lige fra Stiftelsen til sin Død var en ivrig og trofast Medarbejder. Overalt, hvor han kom frem, maatte han med sin ypperlige Forstand og sin vindende Optræden indtage en fremragende Plads. Derfor lykkedes det ham ogsaa at faa det meteorologiske Institut udvidet fra et lille Værelse i Navigations-

skolen til det langt større Lokale i Grønningen, og derfor vilde det, hvis han havde levet, have lykkedes ham at faa en storartet Bygning for Institutet ude paa Kristianshavn.

Alle disse Egenskaber gjorde ham ogsaa højt skattet i Udlandet. Det fremgaar af det foregaaende, at den nyere Meteorologi kan regnes som en international Videnskab, og dens Dyrkere i de forskellige Lande maa derfor jævnlig samles paa et eller andet Sted. Ved Marineminister *Ravns* Blik for, hvad det her kommer an paa, sattes Hoffmeyer ogsaa i Stand til at foretage Rejser til de forskellige meteorologiske Kongresser, som ere blevne afholdte omkring i Evropa, og han var altid dér et af de mest fremragende Medlemmer, ligesom han var knyttet til adskillige af disse ved et trofast Venskabsbaand, saaledes, for at nævne nogle enkelte, *Mohn* i Kristiania, *Hildebrandsson* i Uppsala, *Neumayer* i Hamburg, *Wild* i Skt. Petersburg. Som Vidnesbyrd for hans Stilling uden Lands kan nævnes, at han var Æres- eller korresponderende Medlem af 7 udenlandske, videnskabelige Selskaber, og at han ved den hygiejniske Kongres i Brüssel fik Sølvmedaillen for sine synoptiske Kaart. Og et andet Vidnesbyrd ere de Kranse, der fra andre Lande sendtes til hans Grav, og de mange Telegrammer og Breve, som i Anledning af hans Død kom til hans sørgende Enke.

Der er endnu ét, som skal omtales paa dette Sted, da vi saa tit have nydt godt deraf, nemlig hans mærkværdige Fremstillingsgave. Mange af dem, som her ere til Stede, ville i dette Øjeblik mindes ham, naar han stod i vor Kreds. Dette frejdige, aabne Ansigt, denne klare Røst, denne Lethed, hvormed han tumlede med Maxima og Minima, og som fik Tilhørerne til at tro, at det hele var saa let at forstaa — alt dette var Egenskaber, som gjorde Hoffmeyer til en Foredrager af første Rang, og som vi bitterlig maa savne i Fremtiden.

Ypperlige Evner med en fortrinlig Uddannelse, snilrige Tanker og en utrættelig Arbejdslyst kunne tilligemed et elskværdigt, hæderligt og redeligt Sindelag sættes som det særkjendelige for ham; derfor har han trods sin tidlige Død udrettet saa meget. Havde han naaet Støvets Aar, vilde han — derpaa tyder Alting — have opnaaet at indskrive sit Navn paa Side efter Side i sin Videnskabs Aarbøger. Havde han arbejdet mindre og skaanet sig mere, vilde han uden Tvivl have kunnet leve endnu i adskillige Aar; nu er han falden som en anden Soldat paa Valpladsen. — Lader os i Tavshed sende ham en kjærlig Tak for, hvad han har ydet os.